

ПРАКТИКООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ СПЕЦМЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА НА СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА, ЛОГОПЕДІЯ»

Горопаха Наталія Михайлівна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується переосмисленням та переструктуруванням її змістових компонентів на основі компетентнісного підходу. Це зміщує акценти з простого накопичення знань на практичні результати, досвід особистої діяльності та формування ставлень. У контексті вищої педагогічної освіти впровадження компетентнісного підходу означає орієнтацію на формування у майбутніх фахівців комплексу компетенцій. Цей комплекс включає соціально-особистісні, інструментальні, загальнонаукові та професійні компетенції, які сукупно складають основу їхньої професійної компетентності.

Водночас слід зазначити, що традиційно система навчання у закладах вищої освіти не була спрямована на цілеспрямоване формування професійних компетентностей і, навіть сьогодні, залишається лише частково переорієнтованою в цьому напрямі. Як форми організації навчання (лекції, семінари), так і форми контролю (заліки, екзамени) здебільшого орієнтовані на засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних знань, на основі яких мають поступово формуватися певні вміння та навички, що дозволяють майбутньому педагогові більш-менш ефективно реалізовувати їх у практичній діяльності з дітьми, зокрема під час педагогічної практики. Одним з можливих шляхів розв'язання цього протиріччя є упровадження практикоорієнтованого підходу у процес підготовки фахівця у закладі вищої освіти.

Мета нашої роботи – обґрунтувати значення та способи реалізації практикоорієнтованого підходу у викладанні спеціальної методики вивчення природознавства для студентів спеціальності «Спеціальна освіта (логопедія)».

Аналіз тенденцій у професійній підготовці фахівців спеціальної освіти [3, 5] доводить, що практикоорієнтований підхід розглядається як провідна умова формування професійної компетентності майбутніх логопедів та готовності до ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Безперечно, у першу чергу йдеться про власне логопедичну корекційно-розвиткову роботу, яку здійснює логопед, працюючи у закладі дошкільної освіти чи у спеціальній початковій школі. Практикоорієнтоване навчання сприяє формуванню діагностичних умінь (розпізнавання та аналіз мовленнєвих порушень); проєктувальних компетентностей (складання індивідуальних програм розвитку); комунікативних і консультативних навичок для роботи з батьками та педагогами; рефлексивного мислення, що дозволяє критично оцінювати власну діяльність і вдосконалювати методи логопедичної роботи.

Низка авторів [1, 2, 4] розглядають можливості практикоорієнтованого підходу у підготовці майбутніх педагогів (у тому числі й фахівців із спеціальної освіти) до роботи в умовах інклюзивних практик, які сьогодні широко розповсюджені в системі освіти України. З цього погляду важливим є забезпечення безперервного зв'язку між теоретичними знаннями не лише з логопедії, а й з інших галузей педагогіки (у тому числі й спеціальних методик дошкільної та початкової освіти) та реальними умовами освітньої діяльності.

Практикоорієнтований підхід у викладанні спецметодики вивчення природознавства обумовлюється необхідністю формування у майбутніх логопедів компетентностей, що забезпечать ефективний психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі, зокрема, через використання природничо-наукових знань для корекційно-розвиткової роботи та стимуляції мовленнєвого розвитку.

Пріоритетним є перехід від простого засвоєння інформації та її практичного підкріплення до активізації самостійної пізнавальної діяльності, що включає «відкриття» педагогічних істин, творчий пошук та аналіз педагогічної практики на базі теоретичних знань. Реалізація цих цілей вимагає обов'язкового використання інтерактивних форм організації всіх видів навчальної діяльності.

Інтерактивного характеру традиційній лекції можна надати, застосувавши методи, що ґрунтуються на само- та взаємонавчанні студентів (до прикладу, «Ажурна пилка». «Відкритий мікрофон», «Перевернутий клас» тощо). Деякі лекційні заняття можуть будуватися на основі мультимедійних презентацій, які не лише забезпечують наочний супровід, а й передбачають можливості групової та індивідуальної пошукової діяльності здобувачів. Доречною буде такий

варіант лекції, скажімо, до теми «Створення освітнього середовища для вивчення природознавства у спеціальній початковій школі». Тренінг-лекції, інтерактивні дискусії створюють умови для активної участі студентів у обговоренні таких важливих питань спецметодики вивчення природознавства, як теоретичні засади природознавчої та екологічної освіти молодших школярів, взаємозв'язок загальнодидактичних та спеціальних принципів навчання молодших школярів, що мають порушення мовлення, формування у учнів умінь досліджувати природне довкілля тощо.

Практичні та лабораторні заняття стають практикоорієнтованими за рахунок широкого використання проблемних та ігрових методів, урізноманітнення форм організації самостійної навчальної роботи здобувачів. Ключовою структурною ланкою проблемного навчання є проблемна ситуація, що викликає стан інтелектуального напруження у студента. Він виникає тоді, коли навчальний матеріал вступає у мисленнєву конфронтацію з наявними знаннями або спричиняє усвідомлення недостатності цих знань. Цей дискомфорт мотивує внутрішній імпульс (потребу) до активного пошуку, спрямованого на розкриття невідомих механізмів або глибинного сенсу досліджуваного об'єкта. Опанування майбутніми логопедами спецметодики вивчення природознавства відкриває чимало можливостей для постановки їх у різноманітні проблемні ситуації, які мають практичний характер. Найпростішим варіантом є педагогічні задачі, аналізуючи які студент має можливість спробувати знайти альтернативні шляхи виходу із складних ситуацій. Педагогічні задачі та проблемні ситуації, як правило, інтегровані в навчальний практикум. Це дає змогу студентам здійснити попереднє самостійне опрацювання, що включає письмове формулювання індивідуального варіанта розв'язання відповідної методичної проблеми. Ключовим структурним елементом методики застосування педагогічних задач є бесіда-обговорення проблемної ситуації під час практичного заняття. Це обговорення логічно завершується колективним вибором найбільш ефективного алгоритму її розв'язання. Важливо підкреслити, що більшість проблемних ситуацій у цих задачах мають виражений міждисциплінарний характер. Вони вимагають інтеграції знань зі спеціальної методики у ширший контекст психолого-педагогічних та логопедичних аспектів професійної підготовки фахівців-логопедів.

Як своєрідний міст між теоретичною підготовкою та практичною діяльністю можна розглядати педагогічні ігри, адже вони дають змогу студентам, звісно у змодельованих умовах, випробувати власні вміння в організації освітнього процесу спеціальної школи. У викладанні спеціальної методики природознавства доцільно використовувати

педагогічні бліц-ігри, оскільки вони не вимагають значного часу на підготовку та особливих умов для проведення. Бліц-ігри мають дворівневий характер розв'язання методичних проблем: індивідуальний та колективний (груповий). Ця особливість спонукає кожного учасника не лише здійснити педагогічний вибір, а й аргументовано захистити свою позицію перед групою, а також брати участь у формуванні спільного варіанту рішення. Інтерактивна природа бліц-ігор також сприяє розвитку навичок ділової навчальної співпраці у майбутніх логопедів. Це допомагає їм переорієнтуватись з викладача, як єдиного джерела знань та оцінювання, на взаємодію з колегами по навчанню. Змістове наповнення гри може охоплювати від трьох до шести проблемних питань, завдань чи ситуацій методичного спрямування. Організаційно бліц-гра може бути оформлена як симуляція методичної роботи («Засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів», «Школа кращого педагогічного досвіду», «Методичні посиденьки» тощо).

У процесі викладання спецметодики також доцільно залучати студентів до моделювання занять з природознавства для дітей з порушеннями мовлення; розроблення дидактичних матеріалів із використанням альтернативної та додаткової комунікації; аналізу відеозанять тощо.

Отже, практикоорієнтований підхід у викладанні спецметодики вивчення природознавства сприяє розвитку професійних компетентностей майбутніх логопедів, зокрема діагностичної, прогностичної, комунікативної, а також уміння адаптувати зміст природничої освіти до індивідуальних можливостей дитини. Цей підхід виступає методологічною основою сучасної системи підготовки логопедів у закладах вищої освіти, забезпечуючи її відповідність потребам інклюзивного суспільства та сучасним стандартам спеціальної освіти.

Література

1. Давидюк М. Практичні аспекти підготовки майбутнього педагога до роботи в інклюзивних класах. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 67, 112–120. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-67-112-120>

2. Мартинчук О. В. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Київ : Видавництво «Центр учбової літератури», 2018. 430 с.

3. Синьов В., Супрун Д., Шермет М. Тенденції професійної підготовки фахівців спеціальної освіти в системі вищої школи. *Вища освіта України*. 2020. № 1. С. 34–42.

4. Скірко Г. З., Скірко Р. Л. Основні аспекти підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в інклюзивних умовах сучасних закладів освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Випуск 73. С. 204–208.

5. Шевченко В. М. Підготовка фахівців для системи спеціальної освіти. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: контрверзи сучасного наукового пізнання*: зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / ред. кол.: Топузів О.М., Сисоєва С.О., Дічек Н.П., Култаєва М. Д. та ін. ; 8 червня 2021 р., м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України. [Електронне наукове видання]. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2021. С. 163–166.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-93>

РОЛЬ РЕФЛЕКСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ

Зданевич Лариса Володимирівна

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
психології і фахових методик
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
м. Хмельницький, Україна*

Мисик Олеся Станіславівна

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
психології і фахових методик
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
м. Хмельницький, Україна*

Постановка актуальності проблеми. Сучасна професійна підготовка майбутніх логопедів у закладах вищої освіти вимагає переорієнтації освітнього процесу із засвоєння знань на формування здатності до саморозвитку, усвідомлення власної діяльності та відповідальності за результати педагогічного впливу. Одним із провідних механізмів цього процесу є рефлексивні технології, які забезпечують усвідомлення студентом власних дій, ставлення